

Fundusze Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

LABORATORIUM EkoEnergii

INSTRUKCJA LABORATORYJNA 2-OP BADANIE ELEKTROLIZERA I OGNIWA PALIWOWEGO

1. Cel i zakres ćwiczenia

Ćwiczenie ma na celu zapoznanie studentów z następującymi zagadnieniami:

- Pomiar charakterystyki prądowo-napięciowej elektrolizera.
- Pierwsze i drugie prawo Faradaya dla elektrolizera.
- Pomiar charakterystyki prądowo-napięciowej ogniwa paliwowego.
- Pierwsze prawo Faradaya dla ogniwa paliwowego.
- Określenie wydajności Faradaya oraz wydajności energetycznej dla elektrolizera oraz ogniwa paliwowego.
- Określenie parametrów pracy ogniwa w połączeniu szeregowym oraz równoległym.

1. Tematyka ćwiczenia

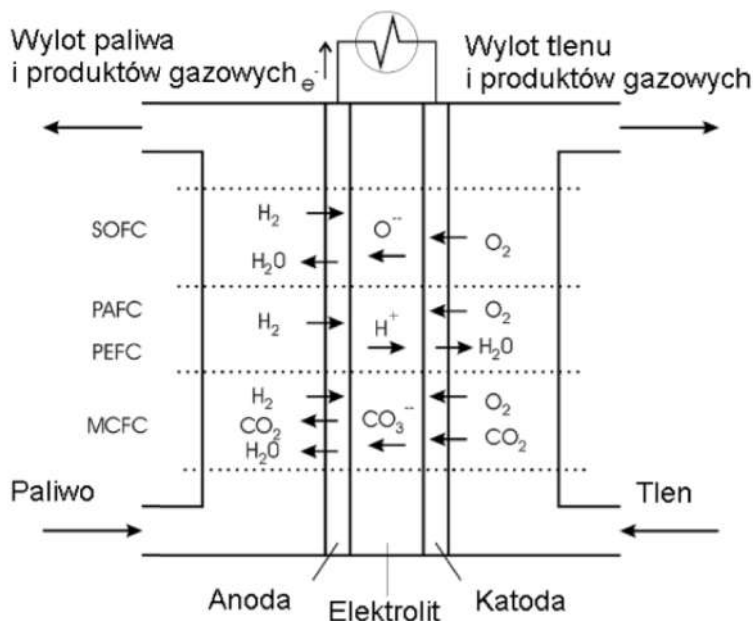
Ogniwo paliwowe składa się z dwóch elektrod, anody i katody, przedzielonych warstwą elektrolitu. To, jaki rodzaj elektrolitu zastosowano, definiuje typ ogniwa. Jak wynika z Tabeli 1, poszczególne rodzaje ogniw paliwowych znacząco różnią się między sobą pod względem temperatury pracy oraz sprawności.

Tab. 1. Typy ogniw paliwowych oraz ich parametry [na podstawie: 1, 2]

Typ ogniwa paliwowego	Z membraną polimerową (PEMFC)	Alkaliczne (AFC)	Z kwasem fosforowym (PAFC)	Ze stopionymi węglanami (MCFC)	Z zestalonym elektrolitem tlenkowym (SOFC)
Elektrolit	Membrana polimerowa	Roztwór wodorotlenku potasu (KOH)	Stężony kwas fosforowy (H_3PO_4)	Mieszanka węglanów alkalicznych (Li, K, Na)	Nieporowaty stały tlenek metalu, najczęściej cyrkonu (ZrO_2) stabilizowany tlenkiem itru (Y_2O_3)
Nośnik ładunku	Jony tlenu	Jony węglanu	Jonu wodoru	Jony wodorotlenku	Jony wodoru
Paliwo	Wodór	Wodór, hydrazyna N_2H_4 , metan	Czysty wodór, gaz ziemny, metanol, biogaz, paliwo poddane reformingowi zewnętrznemu	Gaz ziemny, metanol, biogaz, paliwo poddane reformingowi wewnętrznemu lub zewnętrznemu	Gaz ziemny, biogaz, paliwo poddane reformingowi wewnętrznemu lub zewnętrznemu
Katalizator	Platyna	Platyna	Platyna	Nikiel	Metatynian wapnia
Temperatura pracy	od pokojowej do $80^\circ C$	od pokojowej do $90^\circ C$	$160 - 220^\circ C$	$620 - 660^\circ C$	$800 - 1000^\circ C$
Sprawność	40 – 60 %	60 – 70 %	55 %	65 %	60 – 65 %
Moc istniejących instalacji	do 250 kW	5 – 100 kW	do 10 MW	50 kW – 3 MW	1 – 250 kW
Zastosowania	Transport, UPS-y, zasilacze przenośne	Zasilacze przenośne, transport, instalacje kosmiczne i wojskowe	Generacja rozproszona, kogeneracja	Generacja rozproszona, kogeneracja	Generacja rozproszona, kogeneracja
Zalety	Niska temperatura pracy, krótki czas rozruchu, duża gęstość energii, brak materiałów korodujących	Duża gęstość energii	Wysoka sprawność w kogeneracji	Wysoka temperatura umożliwiająca pracę w kogeneracji	Wysoka temperatura umożliwiająca pracę w kogeneracji
Wady	Drogi katalizator	Drogi katalizator, wrażliwość na CO i CO_2	Drogi katalizator, elektrolit o właściwościach silnie korodujących	Elektrolit o właściwościach korodujących	Długi czas rozruchu

Na Rysunku 1 przedstawiono budowę ogniwa paliwowego, z uwzględnieniem gazów występujących na anodzie i katodzie w zależności od jego rodzaju. Gazy są transportowane do elektrod za pomocą kanałów zamontowanych na płycie ogniwa. W momencie ich połączenia, na przykład wodoru z tlenem w ogniwie PEMFC, powstaje energia elektryczna, ciepło i woda.

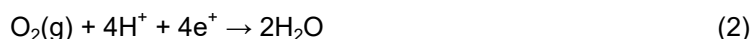

Rys. 1. Budowa ogniwa paliwowego oraz gazy reakcyjne stosowane dla różnych typów ogniw [3]

Ogólna zasada działania ogniwa paliwowego zostanie omówiona na przykładzie ogniwa PEMFC, którego gazami reakcyjnymi są wodór oraz tlen.

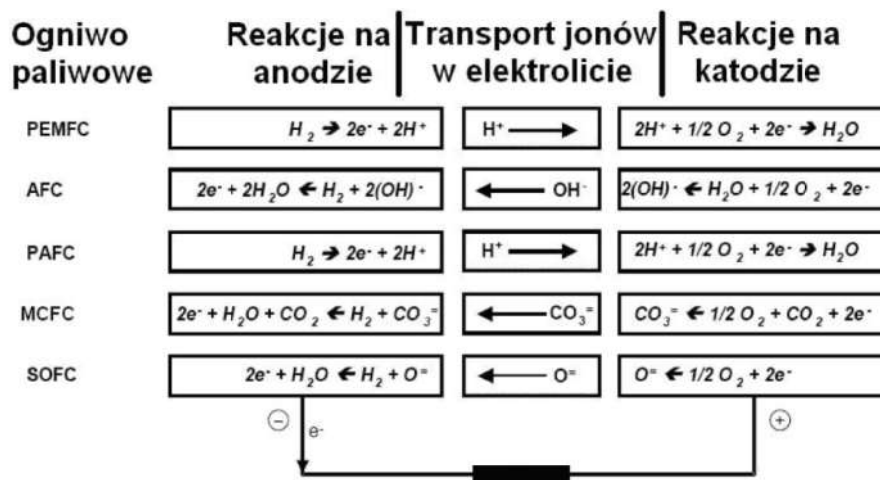
Wodór potrzebny do zasilenia ogniwa paliwowego uzyskuje się w drodze elektrolizy wody. Z chwilą przyłożenia zewnętrznego napięcia cząsteczki wody utleniają się na anodzie do cząsteczek tlenu oraz protonów, zaś elektrony uwalniają się. Następnie protony przechodzą przez membranę polimerową w kierunku katody, a elektrony płyną przez źródło zasilania. Na katodzie następuje połączenie się jonów wodoru z elektronami i powstaje wodór.

Reakcję zachodzącą na anodzie opisuje równanie (1), a na katodzie – równanie (2) [2]:

Jak można wywnioskować na podstawie powyższych reakcji, na anodzie elektrolizera powstanie gazowy tlen, a na katodzie gazowy wodór.

Na Rysunku 2 przedstawiono zestawienie reakcji na elektrodach oraz transportu jonów w elektrolicie dla wszystkich ogniw paliwowych. Warto zauważyć, iż jony wodoru nie są jedynymi nośnikami ładunku, dla ogniw wysokotemperaturowych, czyli SOFC i MCFC są to bowiem odpowiednio jony tlenu i węgla [2].

Rys. 2. Schemat elektryczny ogniw paliwowych wraz z zachodzącymi w nim reakcjami chemicznymi na elektrodach oraz transportem jonów w elektrolicie [1]

Ogniwa węglowe (Direct Carbon Fuel Cell)

Podstawowa struktura ogniw paliwowych zasilanych bezpośrednio węglem jest identyczna z innymi ogniwami paliwowymi opisanymi w tym rozdziale. Jedyną różnicą jest to, że zamiast zasilać ogniwo strumieniem gazu lub ciekłego paliwa, komora anodowa jest zasilana paliwem stałym, które reaguje tworząc gazowy produkt. Aby ogniwo paliwowe działało z maksymalną wydajnością reakcja w ogniwie musi przebiegać zgodnie z równaniem:

przy czym reakcje półokwowe to:

na katodzie:

na anodzie:

Kluczowymi cechami DCFC, w odróżnieniu od innych ogniw paliwowych i technologii wytwarzania energii, są:

- praca w wysokich temperaturach (500-900°C) i przekształcanie energii chemicznej ze stałego węgla bezpośrednio w energię elektryczną poprzez bezpośrednie utlenianie elektrochemiczne.

- zużycie paliwa może wynosić prawie 100%, ponieważ gazy zasilające i gazowe produkty są odrębnymi fazami, a zatem można je łatwo rozdzielić.

- wydajność teoretyczna jest wysoka, około 100%.

- produktem ubocznym jest czysty CO₂, który nie wymaga oczyszczania i można go bezpośrednio sekwestrować, unikając kar związanych z emisjami.

- system zasilania paliwem stałym może być bardziej złożony w porównaniu do systemów ogniw paliwowych zasilanych gazem lub płynem.

Fundusze Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

Ogniwa paliwowe na węgiel pracują na szerokiej gamie paliw, w tym na czystym węglu, ciekłych paliwach węglowodorowych, biomasie i odpadach organicznych. Niektóre z tych paliw zostały użyte bezpośrednio w ogniwie paliwowym przy bardzo niewielkiej obróbce wstępnej, podczas gdy inne zostały mocno przetworzone i oczyszczone, aby uzyskać paliwo, które jest jakościowo zbliżone do czystego węgla.

Rozwój węglowych ogniw paliwowych do etapu komercjalizacji jest w dużej mierze ograniczony przez kilka kluczowych problemów technicznych:

1. Niska gęstość mocy.
2. Wysokie wskaźniki degradacji i korozji elementów ogniw.
3. Układ zasilania paliwem - układ doprowadzający paliwo do anody.
4. Zwiększenie skali technologii do systemów kW i większych
5. Ustanowienie wymagań przetwarzania paliwa w celu wytworzenia taniego paliwa.

Biologiczne ogniwa paliwowe

Mikroorganizmy można wykorzystywać na cztery sposoby do wytwarzania energii elektrycznej:

(I) Mikroorganizmy mogą wytwarzać substancje aktywne elektrochemicznie poprzez fermentację lub metabolizm. Paliwo jest wytwarzane w oddzielnych reaktorach i transportowane do konwencjonalnego ogniwa paliwowego. W tej konfiguracji bioreaktor jest oddzielony od ogniwa paliwowego.

(II) Proces fermentacji mikrobiologicznej przebiega bezpośrednio w anodowej części ogniwa paliwowego.

(III) Mediatorzy przenoszące elektrony przenoszą elektrony między mikrobiologicznym układem biokatalitycznym, a elektrodą. Cząsteczki mediatora przyjmują elektrony z biologicznego łańcucha transportu elektronów i transportują je do anody ogniwa paliwowego.

(IV) W czwartej konfiguracji bakteria redukująca metale, mająca cytochromy w swojej błonie zewnętrznej i zdolność do komunikowania się elektrycznie z powierzchnią elektrody co skutkuje powstaniem biologicznego ogniwa paliwowego bez mediatora.

Biologiczne ogniwa paliwowe dzielą się na dwie kategorie, mianowicie mikrobiologiczne ogniwa paliwowe i enzymatyczne ogniwa paliwowe. Głównym problemem jest sprzężenie elektryczne biologicznego komponentu układu z elektrodami ogniw paliwowych. Przez wykorzystanie kompletnych szlaków metabolicznych zawierających wiele enzymów w żywych komórkach, mikrobiologiczne ogniwa paliwowe mają długi okres trwania i mogą wykorzystywać złożone biopaliwa. Biorąc pod uwagę zalety i wady mikrobiologicznych i enzymatycznych ogniw paliwowych, badacze pracują nad hybrydowymi ogniwami paliwowymi o podwójnych ogniwach, w których komórki po rozerwaniu i odsłonięciu enzymów, zostaną wykorzystane wraz z mediatorem do wytworzenia mocy. Choć biologiczne ogniwa paliwowe są w powijakach, perspektywy ich zastosowań wyglądają atrakcyjnie, szczególnie w robotyce.

I prawo elektrolizy Faradaya

Masa substancji wydzielonej na elektrodzie podczas elektrolizy jest proporcjonalna do wielkości ładunku elektrycznego, który przepłynął przez elektrolit zgodnie ze wzorem:

$$m = k \cdot I \cdot t \quad (1)$$

gdzie równoważnik chemiczny to:

$$k = \frac{M}{n \cdot F} \quad (2)$$

m – masa wydzielona na elektrodzie [g],

I – natężenie prądu przepływającego podczas elektrolizy [A],

t – czas trwania elektrolizy [s],

M – masa molowa wydzielonego jonu [g/mol],

n – liczba elektronów wymienionych podczas elektrolizy,

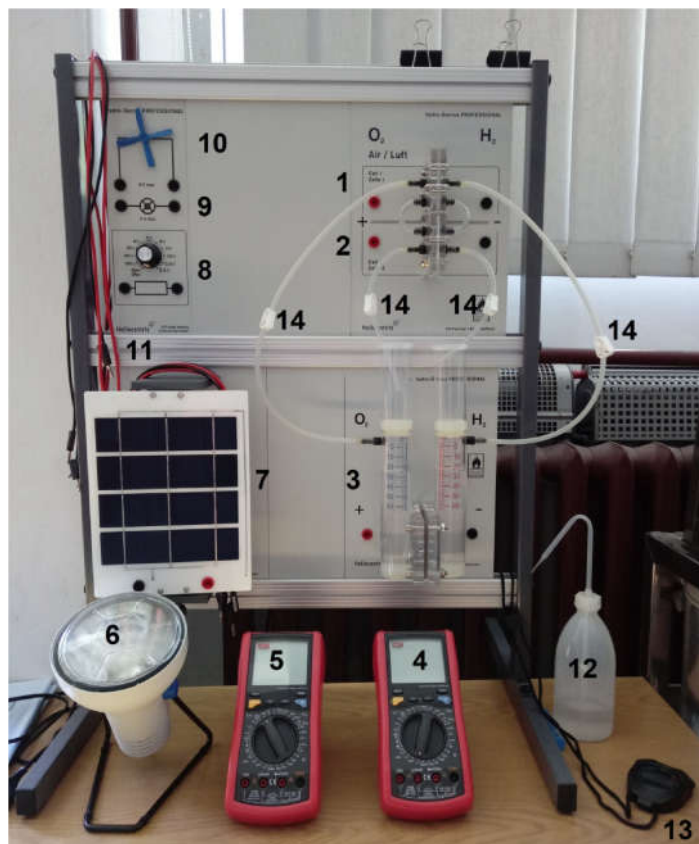
F – stała Faraday'a [C/mol].

Zestaw eksperymentów do wykonania w ramach ćwiczenia

- A. Wykreślenie charakterystyki prądowo-napięciowej, obliczenie pierwszego i drugiego prawa Faradaya oraz porównanie wydajności energetycznej z wydajnością Faraday'a dla elektrolizera.
- B. Wykreślenie charakterystyki prądowo-napięciowej, obliczenie pierwszego prawa Faradaya oraz porównanie wydajności energetycznej z wydajnością Faraday'a dla pojedynczego ogniwa paliwowego.
- C. Wykreślenie charakterystyki prądowo-napięciowej, obliczenie pierwszego prawa Faradaya oraz porównanie wydajności energetycznej z wydajnością Faraday'a dla dwóch ogniw paliwowych połączonych szeregowo.
- D. Wykreślenie charakterystyki prądowo-napięciowej, obliczenie pierwszego prawa Faradaya oraz porównanie wydajności energetycznej z wydajnością Faraday'a dla dwóch ogniw paliwowych połączonych równolegle.

1. Opis stanowiska

Stanowisko badawcze składa się z następujących elementów (Rysunek 3): dwóch ogniw paliwowych (1, 2), elektrolizera (3), amperomierza (4), woltomierza (5), lampy żarowej 120 W (6), modułu solarnego (7), rezystora szeregowego z regulacją przy pomocy pokrętki (8), lampki żarowej (9), silnika elektrycznego ze śmigłem (10), przewodów laboratoryjnych (11), tryskawki z wodą destylowaną (12), stopera (13), wężyków łączeniowych z klipsami (14). Dane techniczne modułu solarnego, elektrolizera, ogniwa paliwowego i modułu obciążenia podano odpowiednio w Tabeli 2.

Rys. 3. Budowa stanowiska laboratoryjnego z ogniwami paliwowymi

Tab. 2. Dane techniczne poszczególnych elementów stanowiska badawczego

Moduł solarny (w warunkach STC)	
Wymiary (szer. x wys. x głęb.)	200 mm x 297 mm x 100 mm
Napięcie obwodu otwartego	2,2 V
Prąd zwarcia	1200 mA
Napięcie w punkcie mocy maksymalnej	1,8 V
Prąd w punkcie mocy maksymalnej	1000 mA
Moc w punkcie mocy maksymalnej	1,8 W
Elektrolizer	
Wymiary (szer. x wys. x głęb.)	200 mm x 310 mm x 110 mm
Powierzchnia membrany	25 cm ²
Zużycie wody utlenionej	1 ml/3 h dla prądu elektrolizy 1000 mA
Ilość wody transportowana z części tlenowej do części wodorowej	2 ml/3 h dla prądu elektrolizy 1000 mA
Napięcie pracy ciągłej	1,4 – 1,8 V
Napięcie krótkotrwałego obciążenia szczytowego	2,0 V
Prąd	0 – 400 mA
Produkcja wodoru	Maksymalnie 28 ml/min

Dwu-ogniowe ogniwo paliwowe	
Wymiary (szer. x wys. x głęb.)	200 mm x 297 mm x 90 mm
Powierzchnia membrany	2 x 10 cm ²
Napięcie przy połączeniu szeregowym	0,8 – 2,0 V
Napięcie przy połączeniu równoległym	0,4 – 1,0 V
Prąd przy połączeniu równoległym	Maksymalnie 4000 mA
Zużycie wodoru	Maksymalnie 28 ml/min przy prądzie 4000 mA
Moduł obciążenia	
Wymiary (szer. x wys. x głęb.)	200 mm x 297 mm x 100 mm
Napięcie pracy silnika	0,2 – 3 V
Prąd silnika	10 – 50 mA
Napięcie pracy lampy żarówkowej	1,5 – 3 V
Możliwe nastawy rezystancji	0,3 / 0,5 / 1 / 2 / 3 / 5 / 10 / 20 / 50 / 100 Ω
Maksymalne obciążenie rezystorów	0,3 Ω: 4 W 0,5 – 1 Ω: 2,5 W 2 – 5 Ω: 1 W 10 – 20 Ω: 0,5 W 50 – 100 Ω: 0,2 W

Uwaga: prąd elektrolizera nie może przekroczyć 4 A, a napięcie 2 V DC. W przeciwnym razie elektrolizer może ulec zniszczeniu.

Należy zwrócić uwagę na właściwe przyłączenie źródła prądu, czyli połączenie dodatniego przyłącza źródła prądu z dodatnim przyłączem elektrolizera i ujemnego przyłącza źródła prądu z ujemnym przyłączem elektrolizera. Ogniwo paliwowe będzie pracować z maksymalną mocą około 10 minut od uruchomienia elektrolizera.

Uwaga: wodór wraz z tlenem tworzy mieszkankę wybuchową, dlatego ćwiczenia należy wykonywać krok po kroku, według niniejszej instrukcji. W razie wątpliwości należy poprosić o pomoc prowadzącego.

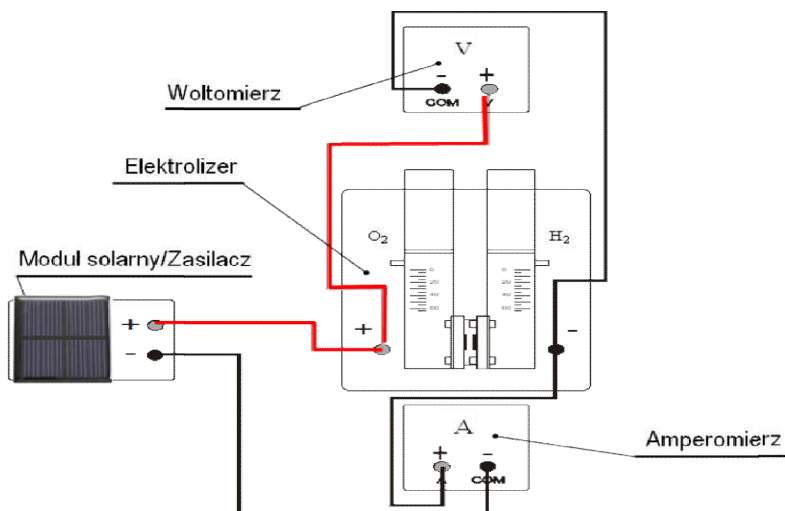
2. Przebieg ćwiczenia

A. Wykreślenie charakterystyki prądowo-napięciowej, obliczenie pierwszego i drugiego prawa Faradaya oraz porównanie wydajności energetycznej z wydajnością Faradaya dla elektrolizera

Charakterystyka prądowo-napięciowa elektrolizera

Pomiar dla zakresu małych natężeń wykonać na podstawie układu pomiarowego zmontowanego według schematu z Rysunku 4. Poziom wody destylowanej powinien być w granicach 0 – 20 ml po stronie O₂ i 20 – 40 ml po stronie H₂. Lampę żarową 120 W należy podłączyć dopiero po sprawdzeniu wszystkich połączeń przez prowadzącego.

Rys. 4. Schemat podłączenia do wykonania pomiaru charakterystyki prądowo-napięciowej elektrolizera

Natężenie oświetlenia zmieniać przez odpowiednie ustawienie lampy żarowej względem modułu solarnego – poprzez obrót modułu dookoła jego osi pionowej. Należy ustawiać różne wartości natężenia prądu, zaczynając od małych wartości od około 30 mA i stopniowo zwiększając do około 500 mA. Zebrać 10 wartości napięcia i natężenia dla tego zakresu.

Następnie należy zamieć lampę żarową i moduł słoneczny zasilaczem elektrycznym i zmierzyć 10 wartości napięcia i natężenia w zakresie wyższych wartości prądu, aż do 3 A. Po zakończeniu pomiarów odłączyć lampę od zasilania.

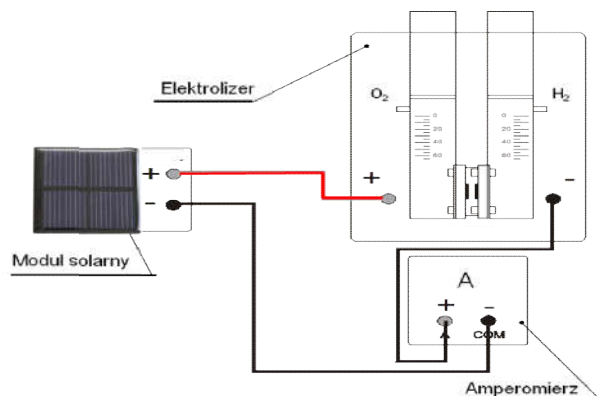
Razem należy zebrać więc 20 pomiarów napięcia i natężenia – dla niskich i wysokich wartości natężenia (Tabela 3). Wykreślić charakterystykę prądowo-napięciową dla elektrolizera oraz skomentować otrzymane wyniki. Podać punkt startu elektrolizy.

Tab. 3. Tabela pomiarów wyznaczania charakterystyki prądowo-napięciowej elektrolizera

Pomiar	Natężenie [A]	Napięcie [V]	Pomiar	Natężenie [A]	Napięcie [V]
1			10		
2			...		
3					
4					
5					
6					
7					
8					
9					

Prawa Faradaya

Zestawić układ pomiarowy według schematu z Rysunku 5. Poziom wody destylowanej w obu cylindrach powinien być na poziomie 0 ml. Przed wykonaniem pomiarów szczelnie zamknąć zacisk na wężyku przyłączonym do zbiornika na wodór. Lampę żarową 120 W należy podłączyć dopiero po sprawdzeniu wszystkich połączeń przez prowadzącego.

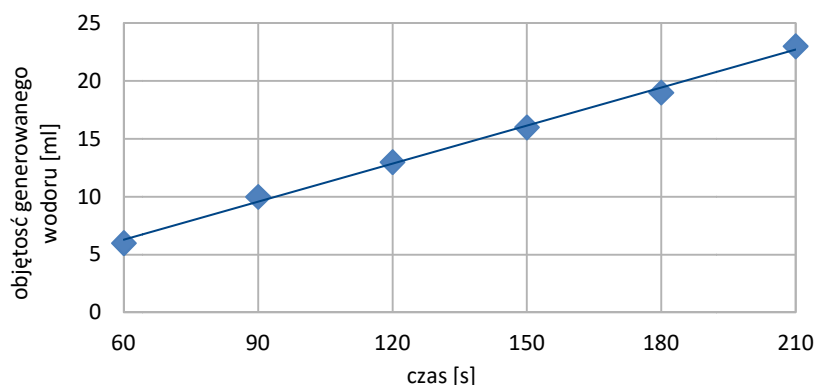

Rys. 5. Schemat podłączenia do wykonania pomiaru ilości produkowanego wodoru

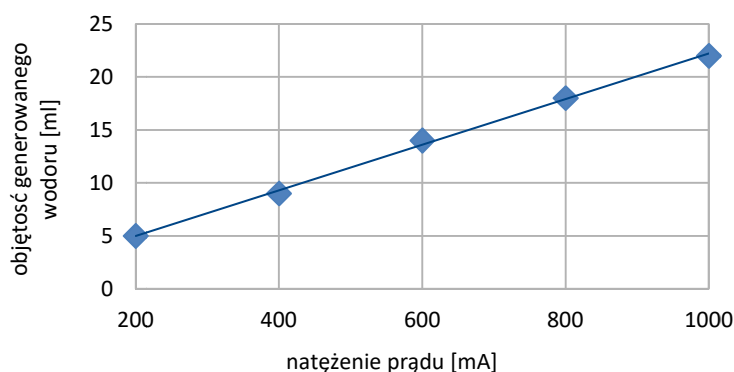
Ustawić moduł solarny tak, aby produkował stałą wartość natężenia prądu, $I=850$ mA, i dokonać pomiaru ilości wodoru generowanej w różnych odstępach czasu, od 60 s do 150 s, w 30 s odstępach (Tabela 4). Otrzymane wyniki przedstawić na wykresie zależności objętości produkowanego wodoru od czasu (Rysunek 6) oraz na wykresie zależności objętości produkowanego wodoru od natężenia prądu w stałym czasie (Rysunek 7). Skomentować oba otrzymane wykresy. Korzystając z pierwszego prawa Faradaya, zbadać relację między ilością uwolnionego wodoru i przeniesionego ładunku. Przeanalizować drugie prawo Faradaya.

Tab. 4. Tabela pomiarów do wyznaczenia wykresu objętości produkowanego wodoru V_{H_2} od czasu przy stałym natężeniu prądu

Czas [s]	Napięcie [V]	V_{H_2} [ml]
60		
90		
120		
150		

Rys. 6. Przykładowa zależność generacji wodoru od czasu przy stałym natężeniu prądu 850 mA

Rys. 7. Przykładowa zależność generacji wodoru od natężenia prądu przy stałym czasie 180 s

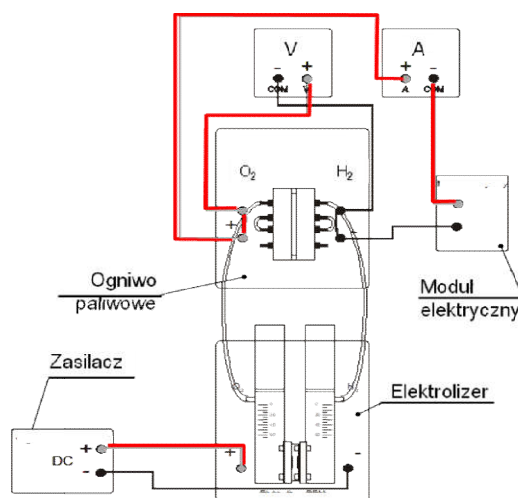
Wykres $V_{H_2}(t)$ wskazuje na istnienie proporcjonalnej zależności ilości uwolnionego wodoru od upływu czasu. Z kolei wykres $V_{H_2}(I)$ ilustruje relację proporcjonalności pomiędzy ilością uwolnionego wodoru a prądem. W związku z tym objętość produkowanego wodoru jest proporcjonalna do iloczynu czasu oraz natężenia prądu.

Obliczyć w oparciu o prawo Faradaya ilości gazu, które powinny wydzielić się w procesie elektrolizy na poszczególnych wartości natężenia prądu i czasu prowadzenia elektrolizy. Wyniki obliczeń porównać z objętościami otrzymanymi w toku eksperymentu.

B. Wykreślenie charakterystyki prądowo-napięciowej, obliczenie pierwszego prawa Faradaya oraz porównanie wydajności energetycznej z wydajnością Faradaya dla dwóch ogniw paliwowych połączonych szeregowo i równoległe.

Charakterystyka prądowo-napięciowa

Zestawić układ pomiarowy według schematu z Rysunku 8. Poziom wody destylowanej powinien być w granicach 10ml po stronie O_2 i H_2 . Zasilacz należy podłączyć dopiero po sprawdzeniu wszystkich połączeń przez prowadzącego.

Rys. 8. Schemat podłączenia do wykonania pomiaru charakterystyki ogniw paliwowych połączonych równoległe

Zmieniając opór w całym jego przedziale od 0Ω do 100Ω , zebrać 20 pomiarów napięcia i natężenia (Tabela 5). Po zakończeniu pomiarów odłączyć zasilacz. Wykreślić charakterystykę

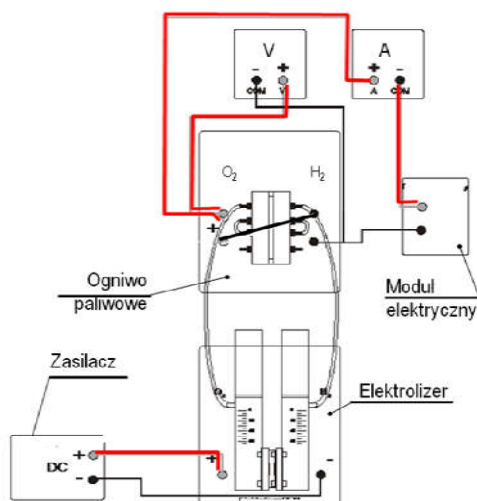

prądowo-napięciową dla dwóch ogniw paliwowych połączonych równolegle oraz skomentować otrzymane wyniki.

Tab. 5. Tabela pomiarów wyznaczania charakterystyki prądowo-napięciowej dwóch ogniw połączonych równolegle

Pomiar	Natężenie [A]	Napięcie [V]	Pomiar	Natężenie [A]	Napięcie [V]
1			6		
2			...		
3					
4					
5					

Zestawić układ pomiarowy według schematu z Rysunku 9. Poziom wody destylowanej powinien być w granicach 10 po stronie O_2 i H_2 . Zasilacz należy podłączyć dopiero po sprawdzeniu wszystkich połączeń przez prowadzącego.

Rys. 9. Schemat podłączenia do wykonania pomiaru charakterystyki ogniw paliwowych połączonych szeregowo

Zmieniając opór w całym jego przedziale od 0Ω do 100Ω , zebrać 20 pomiarów napięcia i natężenia (Tabela 6). Po zakończeniu pomiarów odłączyć zasilacz. Wykreślić charakterystykę prądowo-napięciową dla dwóch ogniw paliwowych połączonych szeregowo oraz skomentować otrzymane wyniki. Przedstawić wnioski zbiorcze komentujące zarówno połączenie szeregowe, jak i równoległe ogniw paliwowych.

Tab. 6. Tabela pomiarów wyznaczania charakterystyki prądowo-napięciowej dwóch ogniw połączonych szeregowo

Pomiar	Natężenie [A]	Napięcie [V]	Pomiar	Natężenie [A]	Napięcie [V]
1			5		
2			...		
3					
4					

Fundusze Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

3. Literatura

- [1] Józef Paska, Mariusz Kłós, Ogniwa paliwowe przyszłością wytwarzania energii elektrycznej i ciepła?, Przegląd Elektrochemiczny (Electrical Review), R. 86, Nr 8, (2010), s. 93-99.
- [2] Piotr Grygiel, Henryk Sodolski, Laboratorium Konwersji Energii, Wydział Fizyki Technicznej i Matematyki Stosowanej, Politechnika Gdańska, 2014, s. 113-140.
- [3] Małek A., Wendeker, Ogniwa paliwowe typu PEM. Teoria i praktyka, Wydawnictwo-Drukarnia „Liber Duo”, Lublin 2010.
- [4] S. Giddey i inni A comprehensive review of direct carbon fuel cell technology, Progress in Energy and Combustion Science 38 (2012) s. 360-399
- [5] A.K. Shukla i inni Biological fuel cells and their applications, Current Science 87, 4, (2004) s.455-468